

zákon

o majetkovém vyrovnání

s církvemi a náboženskými společnostmi

ZÁKLADNÍ FAKTA

vláda
České republiky

Ministerstvo kultury
České republiky

úvod

V závěru roku 2007 se stát a představitelé církví a náboženských společností po téměř 18 letech dohodli na majetkovém narovnání. Jde o záležitost z mnoha důvodů průlomovou. Současný demokratický stát tím alespoň částečně nahrazuje jednu z velkých nespravedlností komunistického režimu, který v roce 1949 odňal církvím jejich majetek. Česká republika se připravovaným návrhem zbavuje deficitu, který jí tíží od sametové revoluce a završuje tak jednu kapitolu přechodu naší společnosti k demokracii. Po dlouhé době bylo nalezeno všestranně přijatelné řešení nejen majetkové křivdy komunistického režimu, ale zároveň problému ekonomické závislosti církví a náboženských společností na státu. Důležitou částí tohoto řešení je také zrušení tzv. blokačních paragrafů, které brání rozvoji obcí a krajů (místních a krajských samospráv) a infrastruktury pro podnikání. Dojde tak k uvolnění 18 let blokovaných pozemků, jež dosud brání rozvoji obcí. Většina dosud blokované půdy, lesů a dalších nemovitostí, s nimiž nyní hospodaří stát, se nebude vydávat a zůstane v majetku státu.

Předložený návrh je výsledkem kompromisu mezi stranami vládní koalice a církvemi a náboženskými společnostmi. V zájmu vyřešení věci ustoupily obě strany. Stát v některých případech vrátí protiprávně odejmutý majetek. Za majetek, který již vrátit nelze, bude církvím a náboženským společnostem vyplacena finanční náhrada. Církev a náboženské společnosti se naopak vzdají nároku na vydání ostatního konfiskovaného majetku a nebudou požadovat vrácení pozemků a staveb nacházejících se v držení někoho jiného než státu. Vzdají se náhrady za výnosy z majetku a nebudou ani nárokovat ztrátu na výnosu z majetku. Církev a náboženské společnosti se také postupně zcela vzdají současného modelu financování duchovních.

Stát si ponechá většinu původního církevního majetku, s nímž bude moci volně nakládat podle platných předpisů. Dojde k zprůh-

lednění vlastnických vztahů k dosud blokovánému majetku, což ulehčí rozvoji zejména obcím a městům, která toto řešení podporují. Církve a náboženské společnosti budou nezávislé na státu, který nebude muset vynakládat miliardy korun ročně na jejich provoz.

Co přesně má být vráceno? Jakým způsobem? Jak bude vypadat vztah církví a náboženských společností a státu? Na tyto a další otázky jasně a stručně odpovíme v následujícím textu.

*Mirek Topolánek,
předseda vlády*

*Václav Jehlička,
ministr kultury*

historické souvislosti

Od počátku utváření pojmu *vlastnické právo* v občanském právu nebyly pochybnosti o tom, že církevní majetek patří mezi majetek soukromý. Církev a náboženské společnosti (jejich instituce) měly zásadní oprávnění jako ostatní vlastníci tento majetek držet, užívat, brát z něho užitky a dále převádět. To platilo už od prvního občanského zákoníku na našem území, který byl přijat v roce 1811 a platil až do svého zrušení v roce 1950. Všechny majetek církví a náboženských společností byl tedy fakticky a právně v je-

*Péče o živé a mrtvého
v řádovém špitále
(dřevořez,
kolem 1500).*

jich vlastnictví. Vlastnické právo církevních subjektů k jimi užívanému majetku potvrzují i pozemkové knihy zaváděné systematicky od 70. let 19. století v tzv. listu vlastnictví.

Jednotlivé instituce církví a náboženských společností svůj majetek využívaly podle jejich povahy, nikoliv pouze k výkonu kultu, ale především také ke službě veřejnosti a naplňování řady obecně prospěšných cílů. O tom svědčí veřejně přístupné kostely, kaple a modlitebny, ale také nemocnice, školy, učiliště, chudobince atd. V tomto smyslu se v dřívějších právních předpisech a právní literatuře označovaly některé věci z církevního majetku za tzv. veřejný statek. To však neznamená, že šlo o majetek „veřejný“ připadající někomu jinému než církvím. I tento majetek byl právně plně vlastněn církvemi a náboženskými společnostmi.

Důkazem toho, že církve jsou plnoprávními vlastníky, je i tzv. I. pozemková reforma (zákon č. 32/1918 Sb. a zákon č. 215/1919 Sb.), která zacházela s církevními majiteli naprosto stejně jako s jakýmkoliv jiným soukromým vlastníkem. Samo podrobení církevních nemovitostí pozemkové reformě tedy znamená, že na ně bylo nahlíženo jako na vlastnictví církví. Majetek státu, krajů, obcí byl ze záboru vyloučen. Podle rozhodnutí Nejvyššího správního soudu z roku 1927 zůstávalo u nepřevzatého majetku vlastnické právo církvi. Církevní majetek, včetně půdy zabavené za vyplacenou náhradu, byl prvorepublikovým československým právním řádem chápán jako majetek církve.

Po roce 1948 došlo v naší zemi k cílené a systematické destrukci vlastnického práva. Komunistický režim se od počátku, kdy uchwátíl moc, zaměřil na odnímání majetku právě také církvím a náboženským společnostem. Důvodně spatřoval v církvích a náboženských společnostech a v jejich hospodářské soběstačnosti překážku před totalizací společnosti. Jak uváděla své době poplatná studie publikovaná Sekretariátem pro věci církevní Ministerstva kultury v roce 1985: *„Náboženství a církve jsou tak v každém ohledu – ideologickém a organizačním – negativním dědictvím vykořisťovatelské společnosti a církve navíc aktivním nositelem odporu poražených tříd. Konflikt mezi nimi a revoluční státní mocí je pak nevyhnutelný, protože stát proti nim jen uplatňuje svoji třídně potlačovatelskou funkci.“* Ještě v roce 1947 prosadili komunisté, nezadržitelně nastupující k totalitní moci ve státě, zákon o revizi I. pozemkové reformy a ihned po převratu v roce 1948 přijali zákon o tzv. druhé pozemkové reformě. Na základě těchto dvou zákonů začal po 25. únoru 1948 proces likvidace soukromého vlastnictví zemědělského majetku, tedy i zabrání prakticky veškerého hospodářského majetku církví a náboženských společností. Ani oni nepochybovali o tom, že církve, náboženské společnosti a jejich instituce tento majetek skutečně vlastní. Svědčí o tom například díkce § 10 zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských spo-

Přelíčení před senátem státního soudu v Praze v pátek 31. března 1950 s obžalovanými představiteli řádů (zleva: Augustin Machalka, opat kláštera premonstrátů v Nové Říši, Bohumil Vít Tajovský, opat kláštera premonstrátů v Želivě a František Šilhan, provinciál české provincie jezuitů).

lečností státem: „Stát dozírá na majetek církví a náboženských společností“ ... „Jakékoliv zcizení nebo zavázení majetku církví a náboženských společností vyžaduje předchozího souhlasu státní správy“. Z toho důvodu považovali představitelé komunistické diktatury za nezbytné církve a náboženské společnosti jejich majetku fakticky i právně zbavit pod nejrůznějšími záminkami, kterými byly např. provádění revize I. pozemkové reformy, nová pozemková reforma, další formy vyvlastnění, zestátnění a odejmutí. Proti těmto mocenským zásahům do vlastnických práv církevních a náboženských subjektů neexistovala žádná účinná právní ochrana v soudním či správním řízení, neboť totalitní stát využíval soustavu těchto orgánů jako prostředek k represí a potlačování náboženské svobody.

Totalitní stát navíc zákonem č. 218/1949 Sb. pod záminkou „finančního zabezpečení“ rozmetal ostatní na státu nezávislé tradiční pilíře příjmů církví a náboženských společností jako např. soukromá a veřejná patronátní práva či příjmy z náboženských fondů. Církev a náboženské společnosti byly na základě zákona č. 218/1949 Sb. odkázány na příjmy ze státního rozpočtu. Nezákonnými cestami se postupně vyprazdňoval i majetek náboženských fondů.

Odejmutí majetku církvím a náboženským společnostem nebylo zdaleka jedinou zavrženíhodnou praktikou, které se komunistický režim dopouštěl na církvích a náboženských společnostech. Tento režim se nezdráhal páchat justiční vraždy, přistupoval k přímým fyzickým likvidacím. Ve vykonstruovaných procesech odsuzoval církevní představitele k mnohaletým trestům, byla cíleně potlačována náboženská svoboda a likvidována a omezována činnost náboženských institucí na všech úrovních.

Již v únoru 1948 došlo k uvěznění řady církevních představitelů. V dubnu 1948 byla jmenována tzv. církevní komise při ÚV KSČ složená z představitelů komunistického režimu, která představovala „koordinační“ orgán pro systematickou perzekuci církví a náboženských společností. Do poloviny roku 1949 došlo ke zrušení většiny náboženského tisku a všech církevních škol. Církvím byly odebrány matriky. Bohoslovecké fakulty byly vyloučeny se svazku univerzit a rušeny; zbývající byly podrobeny státnímu dozoru a došlo k omezení počtu jejich studentů. Biskupům v Praze, Českých Budějovicích, Litoměřicích, Brně, Olomouci a Hradci Králové se jejich uvězněním nebo domácí vazbou znemožnilo vykonávat úřady.

Zákon č. 218/1949 Sb. vázal působení všech duchovních církví a náboženských společností bezpodmínečně na státní souhlas a učinil církev a náboženské společnosti plně závislé na financování totalitním státem. Tím trvale až do roku 1990 docházelo k prohlubování jejich přímé ekonomické závislosti na totalitním státu a k výkonu státní kontroly a represe. Administrativními opatřeními, prováděnými na základě zákona (státní souhlas s výkonem duchovní služby), nebo formou šikany, byl soustavně vytvářen tlak na snižování počtu duchovních. Výši tohoto financování v letech 1948–1989 určoval totalitní stát podle svojí libovůle, bez ohledu na skutečné potřeby a na zhoršující se stav kostelů a dalších církevních objektů. Za stav těchto objektů však byli činěni právně odpovědnými jednotlivci z řad církví a náboženských společností. Další ze zákonů přijatých po únorovém puči, zákon č. 217/1949 Sb., zřídil Státní úřad pro věci církevní a faktickými nadřízenými duchovních se stali státní církevní tajemníci, kteří rozhodovali o jejich osudech a existenci a o nakládání s církevním majetkem.

Podle plánu ÚV KSČ z ledna 1950 došlo v dubnu 1950 k tzv. akci K, kdy SNB, StB a Lidové milice přepadly mužské kláštery, vyklidily je, zkonfiskovaly a řeholníky s ozbrojeným doprovodem odvezly do internačních

Anděl před a po opravě v klášteře sv. Karla Boromejského v Praze – Řepich.

středisek. Od července do září 1950 proběhla taková akce rovněž proti klášterům ženských řeholí. Kláštery se poté změnilly na kasárna či sklady. V roce 1950 došlo k násilnému a úplnému zákazu Řeckokatolické církve.

Komunistický režim přistoupil nejen k uvěznění nebo izolaci biskupů, zrušení klášterů, ale svoji perzekuci směřoval proti veškerému duchovenstvu a představitelům církvi a náboženských společností a jejich institucí, proti intelektuálním celebritám a venkovskému duchovenstvu. Tyto praktiky spočívaly v páchání justičních vražd, fyzických likvidací, vykonstruovaných procesech s tresty mnohaletých žalářů a nucených prací, mučení a trýznění, službě v tzv. pomocných technických praporech (PTP) a v dalších formách morálního, fyzického a existenčního útlaku. V cílené represi proti církvím a náboženským společnostem pokračoval komunistický režim až do svého pádu v roce 1989.

Represe režimu nekončily u představitelů církvi a náboženských společností, ale obracely se s nebývalou tvrdostí i proti věřícím občanům, kterým bylo upíráno právo na individuální svobodu vyznání.

cesta k narovnání vztahu církví a náboženských společností a státu po roce 1989

Po 17. listopadu 1989 byl v naší zemi zahájen proces obnovy náboženské svobody. Ve vztahu k církvím a náboženským společnostem došlo ke zrušení trestních norem zaměřených proti věřícím občanům a duchovním. Ústavněprávní garance individuální i kolektivní náboženské svobody poskytl Listina základních práv a svobod doprovázená rozhodovací praxí Ústavního soudu. Došlo k přijetí zákona č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, který v právním řádu obnovil předpoklady vnitřní autonomie církví a náboženských společností a jejich veřejného působení ve společnosti. Tento zákon byl později nahrazen zákonem č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech.

Kardinál František Tomášek, 1989.

**Círky a náboženské společnosti registrované podle zákona
č. 308/1991 Sb.**

č.	název církve, náboženské společnosti	datum registrace, resp. recepce (rok 1991)
1.	Apoštolská církev	1989
2.	Bratrská jednota baptistů	1951
3.	Církev adventistů sedmého dne	1951(1952–1956 odňato)
4.	Církev bratrská	1951
5.	Církev československá husitská	1920
6.	Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů	1990
7.	Církev řeckokatolická	recepce z Rakouska-Uherska (1950–1968 odňato)
8.	Církev římskokatolická	recepce z Rakouska-Uherska
9.	Česko-bratrská církev evangelická	recepce z Rakouska-Uherska
10.	Evangelická církev a. v. v ČR	recepce z Rakouska-Uherska
11.	Evangelická církev metodistická	1951
12.	Federace židovských obcí v ČR	recepce z Rakouska-Uherska
13.	Jednota bratrská	recepce z Rakouska-Uherska
14.	Křesťanské sbory	1956
15.	Luterská evangelická církev a. v. v ČR	19. 1. 1995
16.	Náboženská společnost českých unitářů	1930
17.	Náboženská společnost Svědkové Jehovovi	1. 9. 1993
18.	Novoapostolská církev	1956
19.	Pravoslavná církev v českých zemích	recepce z Rakouska-Uherska
20.	Slezská církev evangelická a. v.	recepce z Rakouska-Uherska
21.	Starokatolická církev v ČR	recepce z Rakouska-Uherska

**Círky a náboženské společnosti registrované podle zákona
č. 3/2002 Sb.**

č.	název církve, náboženské společnosti	datum registrace
22.	Církev Křesťanská společenství	20. 6. 2002
23.	Obec křesťanů v České republice	4. 9. 2002
24.	Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny, Hnutí Hare Krišna	21. 11. 2002
25.	Česká hinduistická náboženská společnost	25. 11. 2002

26.	Ústředí muslimských obcí	17. 9. 2004
27.	Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice	26. 5. 2007
28.	Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü	8. 6. 2007
29.	Višva Nirmala Dharma	14. 7. 2007
30.	Církev živého Boha	15. 12. 2007

Po roce 1990 plně obnovily činnost jednotlivé církevní subjekty, a to zejména řeholní řády a kongregace, jejichž působení bylo před rokem 1990 na území Československa znemožněno. Církev a náboženské společnosti začaly působit také v oblasti vzdělání, sociální a zdravotní péče, charitních služeb a diakonie, ale například i prostřednictvím služby duchovních v armádě či vězeňství.

V oblasti financování církví a náboženských společností však stále zůstává v platnosti původní model financování podle zákona č. 218/1949 Sb. Tento zákon byl novelizován za účelem odstranění represivních ustanovení, hlavní zásady financování však zůstaly zachovány.

Podle zákona č. 218/1949 Sb. je v současné době financováno 17 církví a náboženských společností. Jedná se o následující subjekty:

- Církev římskokatolická
- Českobratrská církev evangelická
- Církev československá husitská
- Slezská církev evangelická a. v.
- Pravoslavná církev v českých zemích
- Apoštolská církev
- Církev bratrská
- Církev řeckokatolická
- Evangelická církev a. v. v ČR
- Evangelická církev metodistická
- Jednota bratrská
- Luterská evangelická církev a. v. v ČR
- Starokatolická církev v ČR
- Federace židovských obcí v ČR
- Náboženská společnost českých unitářů
- Bratrská jednota baptistů
- Církev adventistů sedmého dne

Poničené budovy arcibiskupského zámku v Červené Řečici.

Od počátku 90. let 20. století obecně platí, že systémovým nástrojem řešení majetkových křivd z doby nesvobody je metoda obecných restitučních zákonů. Již od počátku obnovování soukromého vlastnictví a úsilí o nápravu některých křivd z doby před rokem 1990 byla přislíbena vedle restitucí majetku fyzických osob, politických stran a spolků také systémová náprava majetkových křivd způsobených církvím a náboženským společenstvem. Tento záměr měl od počátku podporu napříč politickým spektrem a odrážel v sobě rovný přístup k různým subjektům, kterým byly majetkové křivdy způsobeny.

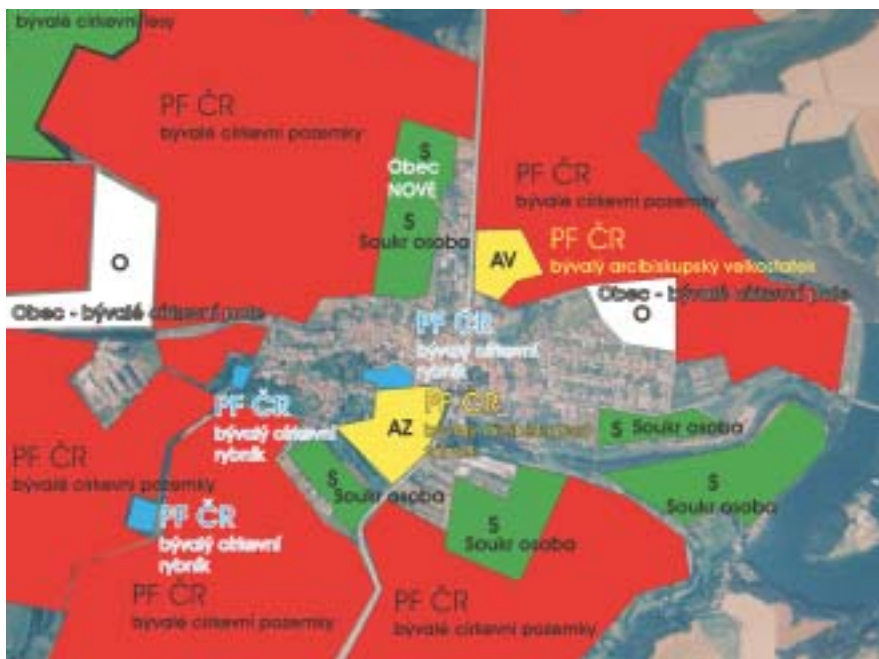
K zamýšlené systémové nápravě majetkových křivd spáchaných na církvích a náboženských společnostech však dosud nedošlo. Navrácení církevního majetku zabránil v roce 1992 odpor poslanců slovenského Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS) ve Federálním shromáždění. Je paradoxní, že – na rozdíl od České republiky – samostatné Slovensko mezitím bez větších obtíží majetkové narovnání dokončilo.

V roce 1990 byl přijat zákon Federálního shromáždění č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a Arcibiskupství olomouckého. Tímto zákonem došlo k prohlášení vybraných nemovitostí za majetek jednotlivých řádů a kongregací a v několika málo případech i Arcibiskupství olomouckého. Jednalo se však o zákon výčtový,

jehož cílem bylo navrátit pouze některé budovy řeholním řádům a kongregacím, aby mohly obnovit svoje působení jako řeholní komunity. V některých z těchto objektů byly zřízeny církevní školy a školská zařízení, v některých církevní sociální zařízení a církevní nemocnice. Hlavní zdroje udržování těchto budov – hospodářské pozemky, které původně tvořily s navrácenými řeholními domy ekonomické a funkční celky, dosud ale navráceny nebyly. Samotné budovy pak byly často v havarijním stavu. Uvedený zákon sice zmírnil některé křivdy z doby nesvobody, ale učinil tak nekonceptně a neúplně.

Součástí zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, je od června 1991 i známý „blokační paragraf“. Zákon v § 29 stanoví, že „majetek, jehož původním vlastníkem byly církve, náboženské řády a kongregace, nelze převádět do vlastnictví jiným osobám do přijetí zákonů o tomto majetku“. Obdobné blokační ustanovení obsahuje i zákon č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby, který nabyl účinnosti dne 1. dubna 1991. Podle jeho ust. § 3 odst. 1 „předmětem tohoto zákona rovněž není majetek, který na stát přešel po 25. únoru 1948 z vlastnictví církví, řádů a kongregací a náboženských společností.“ Je tedy zřejmé, že po roce 1990 se předpokládalo systematické provedení nápravy majetkových křivd spáchaných na původním majetku církví a náboženských společností, ačkoliv vyřešení tohoto záměru bylo dosud neustále odkládáno. Zákonodárce navíc v ustanovení § 29 zákona o půdě přislíbil, že systematická náprava bude učiněna formou zákona.

V návaznosti na tato zákonná ustanovení byly zvláště v 90. letech činěny pokusy o přijetí předpokládané právní úpravy ohledně blokovaného původního majetku církví a náboženských společností a jejich jednotlivých právnických osob. Navzdory těmto iniciativám však příslušná legislativní úprava dodnes přijata nebyla. Poškozeny tak jsou nejen církve, ale především obce, v jejichž okolí se rozkládají blokované pozemky. Nemožnost využití těchto pozemků brání v ekonomickém rozvoji, stavbě komunikací, infrastrukturních sítí atd. V současné době obce a kraje nemohou využít řadu dotačních titulů zejména ze strukturálních fondů EU, protože nejsou vyjasněné majetkové vztahy k pozemkům pro budovanou infrastrukturu, v mnoha případech stávající veřejně prospěšné stavby v majetku obcí stojí na zablokovaných pozemcích atp.

Červená Řečice a okolí.

Z popsané situace vyplývá naléhavá potřeba přijmout právní úpravu, která definitivně vyřeší otázku vrácení církevního majetku, nastaví nový systém financování církví a náboženských společností a zruší blokační paragrafy. Současný stav je neudržitelný pro všechny strany.

Vláda ve svém programovém prohlášení z roku 2006 si vyřešení tohoto dlouhodobého a bolavého problému vytkla za jednu ze svých priorit a zařadila ji do koaliční smlouvy. Pro vyřešení uvedeného problému byla ustanovena Komise pro narovnání vztahu mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi jako poradní orgán vlády ve složení: ministr kultury Václav Jehlička, ministr financí Miroslav Kalousek, ministr zemědělství Petr Gandalovič, ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg, ministryně Džamila Stehlíková a místopředsdkyně Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR Miroslava Němcová. Při jednání úzce spolupracovala s představiteli Církevní komise reprezentované členy České biskupské konference, Ekumenické rady církví a Federace židovských obcí. Po náročných jednáních, s řadou přijatých kompromisů z obou stran, bylo v druhé polovině roku 2007 dosaženo konsensu na věcné podobě řešení a byly zahájeny přípravy textu návrhu zákona. Návrh zákona schválila vláda svým usnesením č. 333 ze dne 2. dubna 2008.

návrh zákona

Návrh zákona spočívá v komplexním přístupu, který kombinuje řešení otázky zmírnění některých majetkových křivd církví a náboženských společností, financování církví a náboženských společností a zrušení blokačních paragrafů. Zmírnění některých majetkových křivd má být vyřešeno tak, aby byly spravedlivě zmírněny škody způsobené církvím a náboženským společenstvem v době nesvobody na jejich majetku. Je použita kombinace faktického vrácení některého majetku s finanční náhradou za majetek, který není možné vydat, nebo jehož vydání by bylo neekonomické nebo jinak, zejména právně, problematické. Otázka financování církví a náboženských společností je řešena tak, aby bylo dosaženo stavu, kdy budou církve a náboženské společnosti schopny hradit platy duchovních a běžné provozní náklady. K dosažení tohoto stavu slouží institut přechodného období, jež usnadní církvím a náboženským společenstvem adaptovat se na novou situaci. Blokační paragrafy budou zcela zrušeny a dojde k uvolnění veškerých nemovitostí, které jsou k dnešnímu dni blokovány.

Návrh zákona představuje pro stát výhodný kompromis. Církve a náboženské společnosti ustoupily z celé řady svých požadavků. V jejich případě se tedy nejedná o úplnou restituci a úplné odškodnění. I proto název zákona mluví o „zmírnění některých majetkových křivd“. Náhrada navíc nezohledňuje škody způsobené na majetku, ani nevypovídá výnosy, které

Jednání představitelů státu a církví a náboženských společností.

stát čerpal z původního církevního majetku po dobu 60 let. Majetek bude předáván často s velkým vnitřním zadlužením.

Postup při kvantifikaci původního církevního majetku vychází z evidence církví, evidence předmětných nemovitostí ve správě Pozemkového fondu České republiky a v právu hospodaření Lesů ČR. Vedle toho je kvantifikace provedena na základě archivních materiálů s uvedenými objemy majetku, který byl předmětem záboru, jako jsou rozhodnutí tehdejší vlády a další dostupné podklady.

Suma 83 mld. Kč, kterou stát vyplatí jako finanční náhradu, zdaleka není čistým výdajem státní pokladny. Protihodnotou je definitivní ponechání většiny blokováného církevního majetku, s nímž stát dosud nemohl nakládat jako s jiným majetkem. Díky zrušení blokačních paragrafů stát bude moci tento majetek zpeněžit či využít pro své potřeby. To platí i pro obce, které v současné době drží část původního církevního majetku, se kterým nemohou nijak nakládat. Obce jsou dotčeny blokací církevního majetku ve značné míře. Proto Svaz měst a obcí návrh ministerstva kultury podporuje.

základní fakta o navrhované úpravě

NATURÁLNÍ RESTITUCE

- Řádům, kongregacím a jiným kněžským a řeholním společenstvím Církve římskokatolické bude umožněna restituce movitého i nemovitého majetku.
- Všem církvím bude umožněna restituce nemovitostí sloužících k výkonu kultu nebo jiným pastoračním a charitativním účelům.
- Povinnou osobou bude stát, jeho organizační složky, státní organizace, státní podniky a Pozemkový fond.
- Nebudou vydávány zastavěné pozemky, pozemky ve vojenských újezdech apod.
- Nebude možné žádat o náhradní pozemky za ty, jež nemohou být vydány.

FINANČNÍ NÁHRADA

- Hodnota majetku, který již vydat nelze nebo který vydán nebude, činí 83 mld. Kč. Za tento nevydaný majetek bude poskytnuta finanční náhrada. Bude splácena 60 let v jednoročních splátkách nepodléhajících dani z příjmu.
- K částce 83 mld. Kč se dospělo na základě kvalifikovaného odhadu majetku, který církve a náboženské společnosti vlastnily k 25. únoru 1948. Od celkové sumy se odečetl odhad hodnoty majetku, jež bude podléhat vydání. Vzhledem k omezenému rozsahu povinných osob (stát, nikoliv však kraje, obce, ani právnické osoby s účastí státu) je možné, že částka je mírně podhodnocena.
- Náhradu za nevydáváný majetek může stát splatit buď jednorázově nebo postupně, formou splátek. Jednorázová výplata by znamenala výrazné zatížení státního rozpočtu. Církve a náboženské společnosti souhlasí s tím, aby jim finanční náhrada byla vyplacena postupně v pravidelných ročních splátkách během následujících 60 let, a nikoliv naráz. Postupné vyplácení náhrady je výhodnější pro stát. Vzhledem k tomuto významnému ústupku vůči státu je z povahy věci nezbytné zohlednit změnu hodnoty peněz v čase. Navrhuje se, že finanční náhrada bude úročena alespoň tak, jak jsou úročeny půjčky státu od veřejnosti (státní dluhopisy). Finanční náhrada bude úročena po 60 let fixním úrokem ve výši 4,85 % ročně. Jde o totožný úrok, kterým jsou úročeny státní dluho-

pisy vydané v září 2007 s dobou splatnosti 50 let. Peníze v důsledku inflace ztrácejí na hodnotě. Například pro rok 2008 se odhaduje výše inflace na 4,7 až 5 %, tedy již v průběhu schvalování zákona se částka sníží řádově o miliardy. Argument, který se vyskytl v médiích, že v případě jiných obdobných zákonů k úročení nedocházelo, je lichý, protože v případě jiných obdobných zákonů byly křivdy odčiňovány jednorázově, a nikoliv v průběhu následujících 60 let.

- Pevný úrok státu umožní finanční náhradu umožnit postupně a v pravidelných splátkách a zároveň poskytuje státu jistotu o konečné výši vyplacené částky; naproti tomu pro církve a náboženské společnosti představuje nikoliv zanedbatelné riziko, a to pokud jde o růst inflace během následujících 60 let. (Pro názornost je možné srovnat např. kupní sílu 1 000,- Kč před 60 lety a kupní sílu 1 000,- Kč dnes).
- K rozdělení částky 83 mld. Kč mezi zúčastněné církve a náboženské společnosti došlo na základě dohody dotčených církví. 83 % z této částky připadne Církvi římskokatolické, 17 % ostatním církvím a náboženským společnostem. Jedná se o velkorysé gesto ze strany Církve římskokatolické a o projev solidarity, protože její poměr na komunisty uchváceném majetku byl vyšší. Tato ochota umožnila dosažení historicky ojedinělého konsensu a umožní vznik nového modelu financování vůbec.
- O výplatě finanční náhrady uzavře stát s každou dotčenou církví a náboženskou společností smlouvu o vypořádání.
- Návrh zákona neupravuje plné odškodnění církví a náboženských společností, nýbrž „zmírnění některých majetkových křivd“ (jak uvádí i název zákona). Nenahrazují se soukromá a veřejná patronátní práva, příjmy z náboženských fondů, nevypořádává se zchátralost a tzv. vnitřní zadluženost kostelů a církevních objektů z důvodu záměrně nedostatečného „hospodářského zabezpečení státem“ v letech 1948–1989, nenahrazuje se znehodnocení majetku, který bude vydáván, ani se nevypořádávají výnosy, které od roku 1948 až dosud plynuly do státního rozpočtu z původního církevního majetku (zvláště z lesní a zemědělské půdy).
- Alternativou k návrhu tohoto zákona je zachování současného modelu financování církví. Tento model je charakteristický stálým nárůstem počtu duchovních, kteří jsou ze státního rozpočtu placeni. Tento nárůst nemůže být – z důvodu ústavních garancí – nijak omezován. Splní-li nově registrované církve a náboženské společnosti zákonné podmínky, bude jim muset ministerstvo kultury přiznat zvláštní právo a financovat je ze státního rozpočtu. Zachování současného systému tedy znamená nebezpečí nekontrolovatelného nárůstu výdajů na financování církví a náboženských společností. Přijetí tohoto návrhu pak předpokládá ukončení systému financování církví a náboženských společností.

Rozdělení paušální finanční náhrady mezi církve a náboženské společnosti po dobu 60 let

64 902 023 Kč	Apoštolská církev
14 000 000 Kč	Bratrská jednota baptistů
32 000 000 Kč	Církev adventistů sedmého dne
46 759 508 Kč	Církev bratrská
189 563 661 Kč	Církev československá husitská
18 366 662 Kč	Církev řeckokatolická
3 550 000 000 Kč	Církev římskokatolická
139 261 022 Kč	Českobratrská církev evangelická
7 281 114 Kč	Evangelická církev a. v. v ČR
22 587 695 Kč	Evangelická církev metodistická
16 715 806 Kč	Federace židovských obcí v ČR
36 969 290 Kč	Jednota bratrská
6 993 690 Kč	Luterská evangelická církev a. v. v ČR
2 211 855 Kč	Náboženská společnost českých unitářů
70 442 428 Kč	Pravoslavná církev v českých zemích
40 187 921 Kč	Slezská církev evangelická a. v.
16 757 325 Kč	Starokatolická církev v ČR

PŘECHODNÉ OBDOBÍ

Po tuto dobu budou církve a náboženské společnosti dostávat od státu příspěvek, který bude v prvním roce odpovídat částce v rozpočtu Ministerstva kultury určené k financování církví a náboženských společností podle zákona č. 218/1949 Sb. a postupně se bude každý rok snižovat o 5 % po dobu přechodného období v délce 20 let. Toto přechodné období má usnadnit církvím a náboženským společnostem přizpůsobení se nové ekonomické situaci. Církve si po několika desetiletích, kdy byly odkázány ve všech směrech na stát, musí vybudovat personální, organizační a jiné základy, aby si po skončení tohoto období mohly hradit své mzdové a provozní výdaje.

otázky a odpovědi

Proč vůbec potřebujeme zákon o nápravě některých majetkových křivd způsobených církvím a náboženským společenstvem?

Ústavní soud ve svém nálezu publikovaným pod č. 4/2003 Sb. označil působení církví a náboženských společeností za nezbytný předpoklad fungování občanské společnosti. Církev a náboženské společnosti a jimi zřizované či zakládané instituce do nástupu komunistické vlády v roce 1948 vlastnily majetek, který umožňoval jejich svobodné působení.

Po roce 1989 v naší zemi začal proces obnovování principů právního státu. Mezi ně patří náprava majetkových křivd z let 1948–1989. Od počátku se jevílo jako nezbytné a spravedlivé provést systematickou nápravu majetkových křivd spáchaných také na církvích a náboženských společnostech a jejich institucích. Navrácení některého majetku církví a náboženských společeností však nepředstavuje pouze splnění příslibu státu napravit majetkové křivdy z let 1948–1989; tato náprava je také nezbytná k obnovení majetkové základny církví a náboženských společeností jako (materiálního) předpokladu jejich plné svobody.

K této spravedlivé, nezbytné a očekávané systematické nápravě majetkových křivd na církvích a náboženských společnostech dosud nedošlo, přestože Ústavní soud ve svých nálezech a usneseních neustále zdůrazňoval potřebu naplnit legitimní očekávání církví a náboženských společeností založené v § 29 zákona o půdě, že dojde k přijetí zákonů o jejich majetku.

Přijetí tohoto zákona rovněž umožní, aby stát mohl přestat financovat církev a náboženské společnosti podle zákona č. 218/1949 Sb. a to se souhlasem všech 17 financovaných církví a náboženských společeností.

Ale církvím a náboženským společenstvem byl přece majetek již částečně vrácen na počátku devadesátých let?

Na počátku 90. let byl vydán pouze jeden tzv. výčtový zákon, č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a Arcibiskupství olomouckého, ve znění zákona č. 338/1991 Sb.

Tímto zákonem došlo k prohlášení vybraných nehospodářských nemovitostí za majetek jednotlivých řádů a kongregací a v několika málo případech i Arcibiskupství olomouckého. Jednalo se však o zákon výčtový s cílem navrátit pouze některé budovy (původní řeholní domy) s nezbytnými pozemky pro jejich užívání některým řádům a kongregacím, aby mohly obnovit svoje působení jako řeholní komunity.

Nejednalo se však o obecný restituční zákon; smyslem bylo pouze umožnit řeholním řádům a kongregacím obnovení jejich činnosti ještě před přijetím systematické nápravy. Citovaný zákon z počátku devadesátých let 20. století tak lze chápat pouze jako částečné a omezené řešení nálehavé potřeby, jež souvisela s obnovením činnosti řeholních řádů a kongregací. Šlo o subjekty, které k obnovení své plnohodnotné existence potřebovaly nezbytně vrátit nejnútnejší prostory, v kterých by mohly obnovit svoji činnost.

Co nakonec církvím a náboženským společnostem připadne?

- Řádům, kongregacím a jiným kněžským a řeholním společenstvím Církve římskokatolické bude umožněno navrácení movitého i nemovitého majetku v držení státu a státních organizací.
- Všem církvím bude umožněno navrácení nemovitostí sloužících k výkonu kultu nebo jiným pastoračním účelům.
- Povinou osobou bude zásadně stát (státní organizace).
- Nebudou vydávány zastavěné pozemky, pozemky ve vojenských újezdech apod.
- Nebude možné žádat o náhradní pozemky za ty, které nemohou být vydány.
- Finanční náhrada v celkové výši 83 miliard Kč, která bude splácena po dobu 60 let a úročena úrokem ve výši 4,85 % p. a.

Proč přechodné období na dobu 20 let?

Toto tzv. přechodné období má pomoci církvím přizpůsobit se nové ekonomické situaci. Dvacetileté období vyplynulo z dohody mezi zástupci vládní komise a církevní komise. Po tuto dobu obdrží církve a náboženské společnosti od státu každoročně klesající příspěvek, který by v prvním roce odpovídal částce v rozpočtu Ministerstva kultury určené na církve a náboženské společnosti a postupně se každý rok snižoval o 5 % při přechodném období trvajícím 20 let. Jedná se o kompenzaci transformačních více nákladů, jako jsou mimo jiné změny v profesní skladbě zaměstnanců jednotlivých církví a náboženských společností, organizační změny v počtech zaměstnanců anebo převzetí navrácených objektů do správy a uvedení do provozu.

Proč má stát církvím vůbec něco platit? Nestací pouze vrátit majetek?

Po roce 1989 již došlo k majetkovým přesunům a velkou částí tohoto původního majetku církví a náboženských společností již dnes stát nedisponuje. V dnešní době je nepřijatelné stanovit zákonem povinnost, aby majetek vracely soukromé subjekty, které tento majetek nabyly v dobré víře. V žádném případě není cílem tohoto zákona působit nové křivdy. V úvahu tedy přichází v podstatě pouze vydání toho majetku, který stále drží stát; avšak ani tento majetek nebude vydán zdaleka všechen, nýbrž pouze jeho část.

Za část původního majetku církví a náboženských společností, jenž stát církvím a náboženským společenstvem v letech 1948–1989 odejmul – a se kterým stát buď již vůbec nedisponuje, anebo si nadále ponechá – jsou všechny zúčastněné církve a náboženské společnosti ochotny přijmout finanční náhradu, namísto jeho bezpodmínečného vydání.

Toto řešení je výhodné pro stát, který si ponechá větší část původního majetku církví a náboženských společností (jako např. zemědělskou a lesní půdu) s možností ho např. do budoucna privatizovat. Stát navíc realizací této nápravy majetkových křivd formou vyplacení finanční náhrady vyřeší nevyhovující model financování podle zákona č. 218/1949 Sb., to vše se souhlasem všech 17 zúčastněných církví a náboženských společností.

Uvedené částečné vydání původního církevního majetku a vyplacení finanční náhrady neznamena, že se církvím a náboženským společenstvem navrací všechen jejich původní majetek, neboť i v případě tohoto zákona se jedná o nápravu pouze některých majetkových křivd, jak tomu bylo u ostatních obecných restitučních předpisů.

Nenahrazují se soukromá a veřejná patronátní práva, příjmy z náboženských fondů, nevypořádává se zchátralost a tzv. vnitřní zadluženost kostelů a církevních objektů z důvodu záměrně nedostatečného „hospodářského zabezpečení státem“ v letech 1948–1989, nenahrazuje se znehodnocení majetku, který bude vydáván, ani se nevypořádávají výnosy, které od roku 1948 až dosud plynuly do státního rozpočtu z původního církevního majetku (zvláště z lesní a zemědělské půdy).

Proč nebyla použita jiná metoda úpravy, zejména metoda výčtového zákona?

Pokusy o metodu tzv. výčtového zákona byly v minulosti již činěny. Konkrétně jde o zákon č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a Arcibiskupství olomouckého, ve znění zákona č. 338/1991 Sb. Z právního i praktického hlediska se však tato metoda neosvědčila. Při použití výčtového zákona se zákonodárce staví do

role exekutivního orgánu, což jistě není dobře, neboť tím dochází k narušení dělby moci. Z praktického hlediska jde navíc o metodu náročnou na popisnou přesnost a jakákoli chyba může znamenat dalekosáhlé následky. Výčtovým zákonem totiž přechází vlastnictví přímo ze zákona. Pokud je v zákoně chyba, může dojít i k nechtěnému vyvlastnění nebo přechodu na nesprávný subjekt. Danou chybu pak nelze napravit jinak než zase zákonem, který by v podstatě opět vyvlastňoval. (V tomto směru lze připomenout obecně známou chybu způsobenou zákonem č. 298/1990 Sb., pokud jde o vydání jedné budovy tvořící provozní součást Národního divadla.) Technicky tedy není ani možné takovýto zákon odpovědně připravit.

Rovněž je třeba připomenout, že formu výčtového zákona by bylo prakticky nemožné použít pro vydávání zemědělských pozemků, u kterých došlo v průběhu minulých desetiletí k výrazným změnám v půdní držbě, pozemky byly přečíslovány a rovněž došlo ke změnám jejich hranic. Před vydáním oprávněným osobám musí být původní pozemky nejprve řádně identifikovány, aby mohlo následně dojít k jejich zápisu do katastru nemovitostí.

Kterým církvím a náboženským společnostem bude podle předloženého návrhu vyplácena finanční náhrada?

Předložený návrh počítá s tím, že finanční náhrada bude vyplácena všem státem registrovaným církvím a náboženským společnostem, které v době komunistického režimu utrpěly majetkovou křivdu. Tyto církve a náboženské společnosti jsou zároveň církvemi, které mají zvláštní právo být financovány podle § 7 odst. 1 písm. c) zákona č. 3/2002 Sb. Konkrétní podíly z celkové finanční náhrady, náležející každé dotčené církvi a náboženské společnosti, již všechny zúčastněné církve a náboženské společnosti souhlasně písemně deklarovaly vůči státu. Vyplácení finanční náhrady se bude týkat konkrétně těchto 17 církví a náboženských společností: *Apoštolské církve, Bratrské jednoty baptistů, Církve adventistů sedmého dne, Církve bratrské, Církve československé husitské, Církve řeckokatolické, Církve římskokatolické, Českobratrské církve evangelické, Evangelické církve augsburského vyznání v České republice, Evangelické církve metodistické, Federace židovských obcí v České republice, Jednoty bratrské, Luterské evangelické církve a. v. v České republice, Náboženské společnosti českých unitářů, Pravoslavné církve v českých zemích, Slezské církve evangelické augsburského vyznání a Starokatolické církve v České republice.*

Mezi všemi shora uvedenými církvemi a náboženskými společnostmi již bylo dosaženo konsensu na zásadách a parametrech tohoto narovnání. V neposlední řadě, vedle ochoty hledat řešení se projevila také solidarita mezi církvemi a náboženskými společnostmi. Zvláště je třeba zdůraznit, že

Církev římskokatolická deklarovala připravenost zřeknout se ve prospěch ostatních církví a náboženských společností značných finančních částek, které by jinak na Církev římskokatolickou z této celkové finanční náhrady rovněž připadly (vzhledem k jejímu podílu na původním církevním majetku). Je zapotřebí uvést, že z 98 % se jedná o původní majetek Církve římskokatolické a pouze 2 % připadá na 16 ostatních zainteresovaných církví a náboženských společností. Tato ochota umožnila dosažení historicky ojedinělého konsensu.

Není částka 83 mld. Kč příliš vysoká?

Navracené nemovitosti byly expertně oceněny na 134 mld. Kč, z toho 83 mld. Kč má být vyplaceno v podobě finanční. Jak velká je suma 134 mld. v porovnání s ekonomickými výkony ČR nebo s objemy peněz, které protékají veřejnými financemi, zejména jejich výdajovou stránkou? Ministerstvo financí ve své poslední makroekonomické predikci udává, že v roce 2008 by měl HDP (hrubý domácí produkt) dosáhnout v České republice výše 3 843 mld. Kč. Dělením zjistíme, že 134 mld. Kč představuje asi 3,5 % očekávaného HDP v roce 2008. Pokud bychom přepočítali tuto hodnotu na roční bázi, tzn. při šedesátiletém splácení vydělili 3,5 % šedesáti, dostaneme podstatně menší číslo: 0,06 % neboli přibližně půl promile HDP. Pro srovnání: podle zatím poslední aktualizace konvergenčního programu, který předkládalo ministerstvo financí do Bruselu, mají výdaje veřejného sektoru v roce 2008 dosahovat hodnoty 42,4 % HDP.

Parametry narovnání jsou výsledkem kompromisu mezi státem a reprezentací církví a náboženských společností. Stát i církve a náboženské společnosti činí tuto částku nespornou.

Hodnota finanční náhrady vyplácené fixně po dobu 60 let je nižší než výnosy, jež by plynuly z prodejů, pronájmů a dalších dispozic s tímto majetkem.

Jak se přišlo na úrok 4,85 %?

Zástupci státu jasně sdělili, že stát nedisponuje takovou částkou, aby splatil svůj závazek jednorázově, a navrhli církvím a náboženským společnostem dohodu o formě splácení. Ta vychází vstříc v tomto směru možností státu. Jsou dohodnuty parametry splácení: 60 let při úročení 4,85 %. Doba splácení 60 let vychází vstříc požadavku na co nejmenší zatížení státního rozpočtu platbami finanční náhrady. Úročení je na stejné úrovni, jako státem vydávané dlouhodobé dluhopisy, které za těchto podmínek byly uplatnitelné na finančním trhu.

Zásadní chyba je, sčítají-li se nominální splátky po dobu 60 let. Dospívá se tak k sumě 257 miliard Kč, která nevyjadřuje žádnou reálnou hodnotu, neboť nelze sčítat nominální hodnoty a chápat je jako reálné. V podstatě jde pouze o rozložení hodnoty peněz v čase. Jinými slovy řečeno. Když si někdo koupí byt za tři miliony, vezme si na koupi hypotéku a splácí ji 25 let, nikoho nenapadne říkat, že si koupil byt za šest milionů. Koupil si byt za tři miliony. Pokud by však za 25 let sečetl výši svých ročních nebo měsíčních splátek, dojde k částce šesti milionů. Tento součet nominální hodnoty splátek však reálnou cenu jeho bytu nezvýší.

Jak to, že u jiných restituentů k úročení nedocházelo?

V případě jiných restituentů byl majetek vrácen a případné finanční odškodnění bylo poskytnuto jednorázově. Nedocházelo k tomu, že by stát finanční odškodnění poskytoval postupně během několika desetiletí. V případě jiných restitučních předpisů bylo navíc umožněno fyzické vydávání náhradního nemovitého a movitého majetku.

Je s církvemi a náboženskými společnostmi zacházeno privilegovaně?

Argumenty mluví spíše opačně. Narovnaní mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi přichází více jak 15 let po narovnaní s jinými skupinami restituentů. Náhrada není v žádném případě v plné výši, ale nahrazuje pouze část hodnoty toho, co bylo odňato a co nemohlo být po půl století užíváno. Peněžitá náhrada je navíc úročena po dobu splátek pouze ve výši 4,85 %. Splátky nejsou nijak zajištěny proti inflaci a v případě inflace okolo 5 % nebude tedy reálně finanční náhrada nijak úročena a církve a náboženské společnosti v podstatě dostanou nižší reálnou hodnotu, než je dohodnutá výše náhrady.

Nyní se ještě zastavme nad dvěma argumenty, které jsou často zkreslovány.

Stát bude souběžně s výplatou finanční náhrady ještě po dobu 20 let přispívat na platy duchovních. Také tato skutečnost je někdy mylně vykládána jako privilegium. Příspěvek na platy duchovních však není nic, co by historicky nemělo oporu v uspořádání vztahu státu a církvi a náboženských společností. Světská moc v minulosti přispívala a nutno říci, že dobrovolně, na chod církve zejména formou patronátů. V praxi například patron kostela nepřispíval pouze na opravy budovy, ale zajišťoval také potřeby faráře, tedy v podstatě jeho plat. Také za první republiky existoval systém příspěvků na platy duchovních formou kongruy nebo dotace. Po roce 1948 stát všechny tyto nástroje zrušil a zákonem č. 218/1948 Sb. se zavázal hradit

platy duchovních a také jiné výdaje registrovaných církví a náboženských společností. Podle současného právního stavu tak stát musí registrovaným církvím a náboženským společnostem hradit platy jejich duchovních. Daný stav, při průměrném 10 % meziročním nárůstu duchovních, znamená, že stát na sebe převzal břemeno, které stále roste. V případě nevyřešení majetkových vztahů mezi církvemi a náboženskými společnostmi a státem a při zachování současných trendů nárůstu počtu státem placených duchovních by do roku 2069 plynulo ze státního rozpočtu ze zákona 584,7 mld. Kč. Tato částka je o 314,7 mld. Kč vyšší než částka, kterou by stát zaplatil jako finanční náhradu církvím a náboženským společnostem. Dohodnutý způsob postupného zániku tohoto systému je tedy zejména výhodný pro stát a ze strany církví a náboženských společností je velmi velkorysý. Zánikem příspěvků na platy duchovních se církve a náboženské společnosti vzdávají bez nároku na náhradu práv a příjmů garantovaných v minulosti právním vztahem s patrony. V podstatě tím zanikne po staletí budovaný systém sponzorování chodu církve.

Podle návrhu má být řeholním řádům vrácen relativně malý podíl majetku formou naturální restituce. V tomto případě jde výhradně o majetek vlastněný nyní státem a majetek, který je pro činnost řeholních řádů nezbytný s ohledem na jejich charakter. U ostatního majetku, ten zahrnuje rozhodující podíl, bude místo naturální restituce vyplacena finanční náhrada. Je tato dohoda exkluzivní nebo nevýhodná pro stát? Fakta jasně mluví o opaku. Pokud by církve a náboženské společnosti trvaly na vrácení všeho, co jim náleží, stát by musel v konečném důsledku zaplatit daleko více, než vydá během 60 let na vyplacení finanční náhrady. Stát by totiž musel jednat fyzicky vrátit veškerý majetek a dále by musel vyplatit náhradu subjektům, které nyní tento majetek vlastní. Pokud by se mělo vrátit skutečně vše, musel by se vracet i majetek ve vlastnictví soukromých osob. Z pohledu těchto dnešních vlastníků by však šlo v podstatě o vyvlastnění, a to je samozřejmě možné pouze za náhradu.

Budou církve a náboženské společnosti mít nadále možnost dostávat dotace na chod svých charitativních, vzdělávacích institucí a na opravy památek?

Hlasy, které kritizují dosaženou dohodu, volají po tom, aby církve a náboženské společnosti nedostávaly v budoucnu žádné dotace na údržbu církevních památek a žádné příspěvky na chod škol, sociálních zařízení a nemocnic.

Pokud se podíváme na systém financování památkové péče, škol, sociálních zařízení a nemocnic, zjistíme, že tento argument patří vůbec k těm nejabsurdnějším. Stát totiž na tyto oblasti přispívá všem vlastníkům a všem

Terapie klientů v Léčebném a rehabilitačním středisku Chvaly – Horní Počernice, zřizovatel Církev bratrská.

subjektům stejně. Vždy jde o financování určitých veřejně prospěšných činností, a to zásadně bez ohledu na to, kdo je provádí nebo vlastní. Každý vlastník kulturní památky tedy dostane příspěvek na její údržbu podle zákonem stanovených podmínek. Každá škola dostane příspěvek na žáka. Každá nemocnice dostane proplacenou poskytnutou péči podle stanovených pravidel. Církev a náboženské společnosti tedy nemají, a ani nechtějí mít, žádná privilegia. Na druhou stranu by bylo asi nesmyslné diskriminovat financování určitých památek z důvodů, že je vlastní církev. Tento argument je tudíž nejenom lichý, ale také vůbec nepatří do diskuse o majetkovém narovnání mezi státem a církvemi.

Cílem navrhovaného řešení je kompromisní majetkoprávní narovnání mezi státem a církvemi náboženskými společnostmi z let 1948–1989 (tj. jednak náprava některých majetkových křivd a zároveň zrušení oboustranně nevyhovujícího modelu financování). Toto narovnání však nemůže mít do budoucna vliv na rovný přístup k veřejné podpoře poskytované nestát-

ním organizacím, které slouží veřejnosti (jako provozováním škol, zdravotnických a sociálních zařízení, správou a údržbou turisticky atraktivních historických a kulturních památek atd.). Mezi tyto organizace patří rovněž církve a náboženské společnosti.

Není třeba od výše finanční náhrady odečíst to, co stát do církví za 60 let investoval?

Stát po dobu 60 let hospodářskou část původního církevního majetku užíval a měl z něj výnos. Předpokladem výnosů bylo nakládání s tímto majetkem s péčí řádného hospodáře. O tento majetek byl povinen s péčí řádného hospodáře pečovat, ovšem tuto povinnost stát v mnoha případech neplnil. Dále je zapotřebí připomenout, že financování církví a náboženských společností v letech 1948–1989 určoval totalitní stát podle svojí libovůle, bez ohledu na jejich skutečné potřeby a na zhoršující se stav kostelů a dalších církevních objektů. Z důvodu odejmutí hospodářského majetku církví a náboženských společností po 25. únoru 1948 je církevní majetek finančně poddimenzován.

Církve a náboženské společnosti jsou dosud financovány podle zcela nevyhovujícího zákona č. 218/1949 Sb. Toto financování (omezené na krytí režijních nákladů) nedosahuje výše příjmů, které státu plynou z užívání původního církevního majetku. V žádném případě nelze tvrdit, že stát či daňoví poplatníci církve a náboženské společnosti dotují, neboť situace je spíše opačná.

Stát tuto dobu hospodářsky bývalý majetek církví užíval a měl z něj výnos. O tento majetek byl povinen s péčí řádného hospodáře pečovat.

Má předložený návrh zákona vztah také k financování církví a náboženských společností ze státního rozpočtu?

Ano, předložený návrh řeší jednak nápravu majetkových křivd a zároveň narovnání mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi. Stát dnes přispívá 17 registrovaným církvím a náboženským společnostem, které mají zvláštní právo být financovány (podle § 7 odst. 1 písm. c) zákona č. 3/2002 Sb.) na platy duchovních, částečně na provozní náklady a na údržbu církevního majetku. Tato právní úprava je zcela nevyhovující jak pro církve a náboženské společnosti, tak pro stát, neboť představuje nekonceptní, časově neohrazenou a průběžně narůstající zátěž státního rozpočtu. Z důvodu ústavních záruk zakotvených v čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod nelze připustit, aby stát při zajišťování platů duchovních podle zákona č. 218/1949 Sb., byť jen nepřímou zasahoval do počtů ustavovaných duchovních a jejich souvztažnosti např. k počtům věřících

Stav před a po opravě barokní synagogy v Ústěku.

dané církve nebo náboženské společnosti. Tato okolnost názorně dokládá, že náboženskou svobodu a vnitřní autonomii církví a náboženských společností, obnovenou po roce 1989 a zaručenou čl. 16 odst. 2 Listiny, je nezbytné dovršit také v její ekonomické rovině.

V přímé souvislosti s nápravou majetkových křivd bude také zrušen zákon č. 218/1949 Sb. a současný způsob státního financování zanikne. Po nezbytném přechodném období bude výsledkem stav, kdy stát nebude církvím a náboženským společnostem hradit platy duchovních, platy administrativy a věcné náklady spojené s administrativou.

S tímto řešením souhlasí všech dotčených 17 církví a náboženských společností.

Navržený systém financování církví a náboženských společností bude tedy více odpovídat ústavnímu vymezení, neboť církve a náboženské společnosti mají být na státu plně nezávislé (čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod).

Bude mít předložený návrh přínos i pro jiné subjekty než církve a náboženské společnosti?

Ano, předložený zákon bude přínosem zejména pro stát a obce – a jejich obyvatele – a pro rozvoj podnikání a výstavby. V současné době totiž

stále platí především tzv. blokační paragraf podle zákona o půdě (§ 29 zákona č. 229/1991 Sb.), který nedovoluje disponovat zejména s rozsáhlými pozemky, které byly v minulosti ve vlastnictví církví a náboženských společností. (Účelem tohoto blokačního paragrafu je blokovat původní majetek církví a náboženských společností až do doby systematické nápravy křivd z doby 1948–1989).

K vydání tohoto nemovitého majetku jeho původním vlastníkům však dojde pouze z části, jen v těch případech, kdy jako povinná osoba přichází v úvahu stát. Ohledně zbývajících objemu tohoto majetku bude předloženým návrhem blokační paragraf zrušen a nic nebude bránit plnému komerčnímu využití těchto nemovitostí.

Státu umožní zrušení blokačního paragrafu, aby získal výnosy z privatizace tohoto majetku. Pro obce to bude znamenat ekonomický a územní rozvoj a možnost čerpaní dotací z fondů Evropské unie, které dosud čerpat nemohou právě z důvodu nevyjasněných majetkových vztahů k původnímu církevnímu majetku.

Jestliže by církve a náboženské společnosti trvaly na vrácení všeho, co jim náleží, musel by stát v konečném důsledku zaplatit daleko více, než vydá během 60 let na vyplacení finanční náhrady. Pokud by se mělo vrátit skutečně vše, muselo by se přistoupit jednak k fyzickému vrácení veškerého majetku a dále k vyplacení náhrady subjektům, které nyní tento majetek vlastní. Znamenalo by to vracet i majetek ve vlastnictví soukromých osob. Z pohledu těchto vlastníků by však šlo v podstatě o vyvlastnění, což je možné pouze za náhradu.

Jak bude zajištěno to, že církve a náboženské společnosti způsob nápravy majetkových křivd a nový model financování skutečně přijmou? Půjde skutečně o „restituční tečku“?

Návrh důsledně staví na tom, že jde o komplexní řešení dosud odkládané nápravy majetkových křivd z let 1948–1989 a o zrušení modelu financování z roku 1949. Návrh byl projednáván na společných jednáních vládní komise a církevní komise a výsledek tohoto jednání akceptovalo všech 17 dotčených církví a náboženských společností.

V samotném návrhu zákona je navíc zakomponována pojistka v podobě „smluvní realizace“ celého systému. K realizaci vyplacení finanční náhrady, což zároveň představuje nový model financování, budou uzavřeny s církvemi a náboženskými společnostmi smlouvy, které zabezpečí, že celý systém nebude moci být v budoucnu zpochybňován.

Nebudou předloženým návrhem způsobeny další křivdy? Nedojde k dalším nerovnostem?

Zákon preferuje odškodnění formou finanční náhrady. Stát vyplatí církvím a náboženským společnostem fixně stanovenou finanční náhradu. Ponechá si majetkové hodnoty, které se vydávat nebudou a zároveň přestane financovat všech 17 církví a náboženských společnostech podle zákona č. 218/1949 Sb.

Návrh zákona tedy neobsahuje nic, co by způsobovalo další křivdy nebo zakládalo jiné nerovnosti.

Dnešní stav funguje už 18 let, bude fungovat i dál. Stane se něco, když se nebude návrh zákona přijat?

Především dojde, vzhledem k vynaloženému úsilí politiků, církví, obcí a odborné veřejnosti, k velkému zklamání z politické situace a deziluzi o vy-mahatelnosti práva a spravedlnosti v našem státě. Dojde k poškození vzá-jemných vztahů všech zúčastněných subjektů a podstatně se oddálí věcné řešení vztahu státu a církví.

Pokud nedojde k prosazení předloženého zákona, nedojde ani ke zruše-ní blokace řádně zapsaných obecních majetků, dříve majetků církví. Dalším pokračováním blokace bude nadále udržován stav, kdy nelze ukončit pri-vatizaci státní půdy prostřednictvím Pozemkového fondu ČR, blokovány budou rovněž převody jiného státního majetku a dojde k dalšímu prohlu-bování nestability právních vztahů. Obojakost politického postoje není v právním státě udržitelná. Majetek je buď obcí, nebo církví, není možné, aby patřil oběma subjektům. Tento majetek získá definitivní vlastníky s dlouhodobými zájmy (ať už stát, obce nebo řády), kteří budou moct s majetkem disponovat s dlouhodobější perspektivou a budou mít zájem na přirozeném zvelebování lokalit a kteří budou nakládat s výnosy majetku s perspektivou a odpovědností do budoucna. Kontrola nakládání s majet-kem bude u stabilních vlastníků lepší, než u dosavadních subjektů s posta-vením spíše dočasných správců.

V případě, že se majetkové nároky církví nepodaří ochránit, budou církvě v situaci, kdy budou buď nuceny akceptovat faktické zabavení majetku, nebo přistoupit k jiným právním řešením, prostřednictvím mezinárodních soudních mechanismů.

Dále je vhodné uvést, že výplata finanční náhrady umožní státu, aby zrušil dnešní nevyhovující model financování provázený stálým nárůstem počtu státem placených duchovních. V roce 1990 byl počet duchovních 2 363 osob, v roce 1995 již 2 631 duchovních, v roce 2000 3500 duchov-ních, a v roce 2007 počet duchovních financovaných ze státního rozpočtu vzrostl na 4 375 osob.

Pokud by počet duchovních rostl i v následujících letech stejným tempem jako v období 1990–2007, činil by v roce 2068 jejich počet 12 336 osob. Za předpokladu stejného tempa růstu finančních prostředků poskytovaných církvím a náboženským společnostem ze státního rozpočtu ČR jako v minulých letech by výše dotace v roce 2068 mohla přesáhnout až 28 mld. Kč. Celkové náklady v období 60 let by pak mohly dosahovat až 584,74 mld. Kč.

V této souvislosti je zapotřebí upozornit na skutečnost, že z důvodu ústavních záruk v čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod nelze připustit, aby stát při zajišťování platů duchovních podle zákona č. 218/1949 Sb. byť jen nepřímo určoval počet duchovních např. ve vztahu k počtům věřících dané církve nebo náboženské společnosti. To v praxi znamená, že i sebemenší církve si mohou bez jakékoliv kontroly určit prakticky jakékoliv množství duchovních a stát je povinen je platit. Na straně státu přetrvávají další povinnosti: podle dosud platného ust. § 11 odst. 1 zákona č. 218/1949 Sb. veškerý soukromý a veřejný patronát nad kostely, obrocími a jinými církevními ústavami přešel na stát. Současný stav však nelze nadále prodlužovat, neboť pro stát představuje nekoncepční, časově neohraničenou a průběžně narůstající zátěž státního rozpočtu.

Tato okolnost názorně dokládá to, že náboženskou svobodu a vnitřní autonomii církví a náboženských společností, obnovenou po roce 1989 a zaručenou čl. 16 odst. 2 Listiny, je nezbytné dopsat také v její ekonomické rovině.

závěrečné shrnutí

Konečně dojde k spravedlivé a slíbené nápravě křivd z let 1948–1989.

Stát ukončí přímé financování ze státního rozpočtu církví a náboženských společností na základě zákona č. 218/1949 Sb.

Stát získá nezpochybnitelné vlastnické právo k nemovitostem z původního vlastnictví církví a náboženských společností.

Veškerý původní majetek církví a náboženských společností se odblokuje.

Stát nastolí vztah s církvemi a náboženskými společnostmi na úroveň běžnou v EU.

Církev budou mít možnost připravit se na plnou ekonomickou nezávislost na státu.

Církev se stanou plnoprávným kooperujícím partnerem státu.

příloha

slovníček klíčových pojmů

▪ Blokační paragraf (§ 29)

Je součástí zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o příslib zákonodárce provést cestou zákona nápravu majetkových křivd způsobených církvím a náboženským společnostem. Ustanovení § 29 znemožňuje převody vlastnictví majetku, jehož původním vlastníkem byly církve a náboženské společnosti, řeholní řády a kongregace.

Zákon č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby, ve znění pozdějších předpisů, také obsahuje blokační ustanovení vztahující se na majetek, který přešel na stát po 25. únoru 1948 z vlastnictví církví, řádů, kongregací a náboženských společností, a to v ustanovení § 3 odst. 1.

Blokace tohoto původního církevního majetku neumožňuje nakládání s těmito nemovitostmi a jejich současní knihovní vlastníci (podle stavu zápisu v evidenci katastru nemovitostí přetrvávajícího z období před rokem 1990) nejsou motivováni, aby vynakládali prostředky na údržbu a odpovídající péči. Tento stav rovněž prohlubuje zchátralost a celkovou tzv. vnitřní zadluženost tohoto majetku a obecně představuje újmu národnímu hospodářství. Případné individuální snahy o obcházení blokace uvedeného majetku rovněž představují ohrožení nejenom právní jistoty účastníků konkrétních právních vztahů, nýbrž především oslabují právní vědomí a právní kulturu.

Dosud nevyjasněné právní vztahy ohledně tohoto blokovaného majetku rovněž brání možnosti čerpání prostředků z fondů Evropské unie

▪ Česká biskupská konference (ČBK)

Je zřízená Apoštolským stolcem, je sborem biskupů České republiky. Patří k ní všichni diecézní biskupové obojího obřadu (tedy římského i řeckokatolíci) a jim naroveň postavení, biskupové-nástupci a biskupové pomocníci a ostatní titulární biskupové. Současným předsedou ČBK je olomoucký arcibiskup Mons. Jan Graubner.

▪ Diecéze

Je územní správní jednotka církve (především katolické, ale i některých dalších) o velikosti zhruba kraje ve státní správě. V jejím čele stojí diecézní biskup.

▪ Ekumenická rada církví

Je společenstvím křesťanských církví v České republice. Římskokatolická církev má v Ekumenické radě církví místo stálého pozorovatele. Současným předsedou Ekumenické rady církví je ThDr. Pavel Černý.

▪ Odluka církve od státu

Tento pojem není v našem právním řádu užíván. Z dnešního pohledu jde spíše o název, který popisuje určitý historický vývoj uspořádání vztahů mezi církevní a světskou mocí v 19. a na počátku 20. století. V určité době, zejména osvícenství, lze odlukou nazývat procesy „zesvětšování“ státu, kdy vzniká moderní občanský a civilní stát. Odluka měla často negativní nádech, kdy primárně šlo o to, aby stát vytlačil církev z veřejných záležitostí.

Moderní stát se už nepotřebuje vůči církvím a náboženským společnostem vymezovat „odlukou“. Vztah států a církví je podle našeho ústavního vymezení možno charakterizovat pojmem „neutralita“. Stát je neutrální vůči jednotlivým náboženským vyznáním a sám se na žádné náboženské vyznání neváže. Ani potom nemusí s nikým provádět odluku.

Státu nic nebrání v tom, aby po vzájemné dohodě s církvemi spolupracoval, a to zejména tam, kde je to pro obě strany přínosné. Při této spolupráci je potřeba ze strany státu dodržet rovný přístup ke všem legálně působícím církvím a náboženským společnostem, což je podstata oné neutrality. Vztah státu a církví v moderní demokratické společnosti je tak možno asi nejmýstižněji nazvat vztahem kooperace. Zejména v oblasti školství, sociální péče a zdravotnictví lze asi jen těžko nalézt důvody, proč by stát nespolupracoval s institucemi, které tyto oblasti po staletí provozují a rozvíjejí.

▪ Řeholní řády a kongregace

Nejstarší řeholní společenství jsou označovány jako řády (benediktýni, premonstráti, dominikáni, františkáni, jezuité aj.)

Řeholní společenství vzniklá v novověku jsou většinou nazývána kongregacemi (např.: Kongregace bratří křesťanských škol; aj.), někdy však také společnosti apod. (Salesiáni Dona Boska aj.).

Mezi kongregace se řadí i většina ženských řeholních společností, které se starají o nemocné, působí ve školství apod. jako např. Kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského aj.

▪ **Zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem**

Jde o právní předpis na jehož základě je církvím a náboženským společnostem, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštních práv, poskytováno financování z prostředků státního rozpočtu. Zákon byl přijat v souvislosti s úsilím komunistického režimu o zasahování do vnitřního života církví a náboženských společností. Zákon je proveden nařízením č. 566/2006 Sb., o úhradě osobních požitků duchovních církví a náboženských společností.

Zákon a majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi

Základní fakta

vydává: Ministerstvo kultury České republiky, Maltézské nám. 1, Praha 1

ilustrace: ČTK, archiv Kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského, archiv Federace židovských obcí v ČR, Archiv MK ČR a Úřadu vlády ČR, archiv Arcibiskupství pražského, fotografie Daniel Kvasnička, autor schematického obrázku a fotografie z Červené Řečice: MgA. Jiří Jedlička, SMO ČR

výroba: Nakladatelství Jalna, Mickiewiczova 17, Praha 6, www.jalna.cz
grafická úprava a sazba: A. N. R. Y.
technická redakce: Jiří Sládeček
tisk: MH Tisk, s.r.o., Praha 7

vydání první
Praha 2008

NEPRODEJNÉ

ISBN 978-80-86396-34-7

ISBN 978-80-86396-34-7